

MARKETING

ILMIY, AMALIY VA OMMABOP JURNAL

B MARKETING E INNOVATSIYA D I BIZNES S RAQAMLI MARKETING V D ELEKTRON TIJORAT

№2-SON

2025-YIL, FEVRAL

9710 xalqaro daraja

№240874

ISSN: 3060-4621

OPEN ACCESS

JURNALNING MAQSADI

Tadbirkorlik-biznes faoliyatini tashkil etishning marketing asoslarini, yo'nalishlari, echimlari, vositalarini yaratish va rivojlantirish

ALOQA UCHUN MA'LUMOTLAR

TEL: (97) 783-84-64

VEB-SAYT

www.marketingjournal.uz

ELEKTRON POCHTA:

info@marketingjournal.uz

TELEGRAM BOT:

[@marketingjournalbot](https://t.me/tidiumarketingjournal)

TELEGRAM KANAL:

<https://t.me/tidiumarketingjournal>

MUASSIS

“Tadbirkor va ishbilarmon” MCHJ

JURNALNING ILMIYLIGI

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining **2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

INDEKSATSIYA

BOSH MUHARRIR

Xakimov Ziyodulla Axmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Yusupov Muxamadamin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor;

TAHRIR HAY'ATI:

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori;

Ergashxodjayeva Shaxnoza Djasurovna, i.f.d., prof., TDIU Marketing kafedrasini mudiri;

Soliyev Axmadjon Soliyevich, i.f.d., NaMTI Marketing kafedrasini professori;

Ikramov Murad Akramovich, i.f.d., TDIU Marketing kafedrasini professori;

Tursunov Boburjon Ortqimrziyevich, i.f.d., prof., TDIU Iqtisodiy xavfsizlik kafedrasini mudiri, Xalqaro statistika instituti kengashi doimiy a'zosi;

Zarova Elena Viktorovna, i.f.d., G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti professori, Xalqaro statistika instituti kengashi doimiy a'zosi

Akramov Tohir Abdirahmonovich, i.f.d., TDIU Marketing kafedrasini professori;

Ostonaqulova Gulsaraxon Muhammadyoqub qizi, i.f.d., TDIU Marketing kafedrasini professori;

Samadov Asqarjon Mishomovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrasini professori;

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxo'ja qizi, i.f.n., dots., TDIU Kengash kotibi;

Sobirov Azizbek Avazbekovich, PhD., TDIU Marketing kafedrasini dotsenti;

Sadikov Shoxrux Shuxratovich, PhD, dots., TIU Departament boshlig'i;

Musyeva Shoirazimovna, i.f.n., SamSI Marketing kafedrasini professori;

Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li, PhD., TDIU Marketing kafedrasini dotsenti;

Djurabayev Otabek Djurabayevich, i.f.d., TDIU Innovatsion menejment kafedrasini dotsenti;

Karimova Shirin Zoxid qizi, PhD, TDIU Axborot texnologiyalari kafedrasini katta o'qituvchisi;

Usmonov Bunyod Aktam o'g'li, PhD, TDIU Moliyaviy tahlil kafedrasini v.b.dotsenti;

Dehqonov Burxon Rustamovich, PhD., TDIU Ilmiy tadqiqot faoliyatini tashkil etish bo'limi bosh mutaxassisi;

Turobova Hulkar Rustamovna, PhD., BuxDU, Yashil iqtisodiyot va agrobiznes kafedrasini dotsenti;

Mullabayev Baxtiyarjon Bulturbaevich, DSc., Namangan muhandislik-qurilish instituti dotsenti;

Fayzullayev Javlonbek Sultonovich, DSc., TDIU, Yashil iqtisodiyot kafedrasini dotsenti;

Aliyev Yashnarjon Egamberdiyevich, DSc., TDIU, “Iqtisodiy va moliyaviy xavfsizlik” kafedrasini professori

Bobojonov Azizjon Babaxanovich, DSc, TDIU, “Raqamli iqtisodiyot” kafedrasini dotsenti

Allayarov Shamsiddin Amanullayevich, DSc, prof., TDIU, “Savdo ishi” kafedrasini mudiri

Jumaev Olimjon Sadulloevich, DSc, Raqobat siyosati va iste'molchilar huquqlari tadqiqotlari markazi direktori

Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., Alfraganus universiteti “Menejment va marketing” kafedrasini mudiri

Elektron nashr 609 sahifa. E'lon qilishga 2025-yil 28-fevralda ruxsat etildi

HAMKORLARIMIZ:

1. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
2. “O'zto'qimachilik sanoat” uyushmasi

MUNDARIJA

AHOLI O'RTASIDA MOLIYAVIY SAVODXONLIKNI OSHIRISHNING AHAMIYATI	7
Nazarova Ra'no Rustamovna	
INTEGRATING UZBEKISTAN STATE BUDGET STRATEGIES WITH FINANCIAL LITERACY FOR ECONOMIC PROSPERITY	17
Nazarova Rano Rustamovna, Jamolov Bejan Xurshidovich	
O'ZBEKISTONDA YASHIL LOGISTIKANI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	26
Karrieva Yakutjan Karimovna	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK SOHASINI HUDUDIY STATISTIK GURUHLASH	33
Akbarova Barno Shuxratovna	
KORXONALARDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA JARAYONI: RAQAMLI MARKETING VOSITALARINI INTEGRATSIYA QILISH VA SAMARADORLIKNI BAHOLASH USULLARI ..	40
Amonov Mirzohid Tuymuratovich	
JIZZAX VILOYATI FERMER XO'JALIKLARI FAOLIYATINING STATISTIK TADQIQI	47
Ayubjonov Abbas Xosilovich, Ratayev Faxriddin Irismatovich	
UY-JOY KOMMUNAL XO'JALIGINI YASHIL IQTISODIYOT KONSEPSIYALARI ASOSIDA TASHKIL ETISHNING ILMIY-NAZARIY JIHATLARI.....	58
Berdiyeva Dilfuza Axatovna, Najmiddinov Sherzod Qiyomiddin o'g'li	
KAMBAG'ALLIK DARAJASINI QISQARTIRISHGA YO'NALTIRILGAN OILAVIY TADBIRKORLIKDA INSON IMKONIYATLARIGA YONDASHUVI	65
Ernazarova Nilufar Nozimjonovna	
IQTISODIYOTNING RIVOJLANISHIDA SANOAT KORXONALARINING O'RNI VA IQTISODIY FAOLIYATINING STATISTIK TAHLILI	75
Jalolov Ilhomjon Isomiddinovich	
NEYROMARKETINGNING ZAMONAVIY REKLAMA STRATEGIYALARIGA TA'SIRI	86
Kutbitdinova Moxigul Inoyatovna, Matrizayeva Dilaram Yusubayevna	
O'ZBEKISTONDA OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA QISHLOQ HO'JALIK MAHSULOTALARI ISHLAB CHIQRISHNING AHAMIYATI	97
Masharipova Fazilat Axmedovna	
THE IMPORTANCE OF BENCHMARKING IN INCREASING THE COMPETITIVENESS OF MANUFACTURING ENTERPRISES.....	106
Musayeva Shoirazimovna	
KORXONALARNING FAOLIYATIDA DAROMAD VA XARAJAT HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH	111
Muxibova Guli Yarkinovna, Turabekova Ominaxon Ulug'bek qizi	
TRANSPORT TIZIMINI RIVOJLANTIRISHNING O'ZIGA XOS JIHATLARI	119
Sapayev Axmed Durdibaevich	
"UNIVERSITET 4.0" MODEL: RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA UNIVERSITETLARNING RAQAMLI MARKETING YONDASHUVI	127
Xidoyatov Murod Batirovich	
TURIZM INDUSTRIYASINI RIVOJLANTIRISH YONDASHUVLARI.....	139
Yusupova Mexribon Uktamovna	
MINTAQADA TRANSPORT TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TADQIQI.....	148
Sapayev Axmed Durdibaevich	
O'ZBEKISTONDA YUK VA YO'LOVCHI TASHISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	154
Anvarova Dilfuza Abdusattor qizi	

BANK XIZMATLARINING TRANSFORMATSIYASI VA MOLIYAVIY TEKNOLOGIYALARINING ROLI.....	162
Azimova Nasiba Shuxratovna	
KORXONALAR FAOLIYATIDA MEHNAT INTIZOMINING IQTISODIY SAMARADORLIKKA TA’SIRI.....	170
Azizova Sayyora Xamidullayevna	
HUDUDLARNING IJTIMOIIY-IQTISODIY RIVOJLANTIRISH STRATEGIYASIDA MAHALLIY BYUDJETLAR BARQARORLIGINI TA’MINLASH YO’LLARI.....	176
Davlatov Muradbek Saparboyevich	
SIX MAIN STAGES OF THE SUPPLY PROCESS.....	183
Ergashev Jahongir Bakhodirovich	
O’ZBEKISTONDAGI QURILISH MATERIALLARI SANOATINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI.....	195
Igamova Shaxinya Zikrilloevna	
XALQARO SAYYOHLIK BOZORIDA IJTIMOIIY TARMOQLARDAN FOYDALANISHNING DOLZARB TENDENSIYALARI.....	202
Kasimova Zilola G’ulomiddinovna	
KORXONA IQTISODIYOTIDA EKOLOGIK BOSHQARUV TIZIMINI JORIY ETISHNING O’ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	210
Qodirov Abduvoxid Abdumannof o’g’li	
O’ZBEKISTONDA TUROPERATORLAR FAOLIYATIDA MARKETINGNI TAKOMILLASHTIRISH	220
Qutlimurotov Fayzullo Sadulayevich	
INNOVATSION MENEJMENT TAMOYILLARI ASOSIDA KORXONALARNING BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	229
Shadieva Madina Djaloliddin qizi	
THE IMPORTANCE OF OPERATING EXPENSES IN MANAGEMENT COSTS	237
Turdieva Gulaida Omirbayevna, Maulenberganova Khusnida Khursand qizi	
ILM-FAN SOHASIDA BOZOR MUNOSABATLARINI TASHKIL ETISH TIZIMI VA UNI AMALGA OSHIRISH MEXANIZMI.....	247
Tursunov Bekmuxammad Omonovich	
KORPORATIV BOSHQARUVNING KOMPANIYA KAPITAL QIYMATIGA TA’SIRI	255
Urinov Bobur Nasilloevich	
O’ZBEKISTONDA MEHMONXONA XO’JALIGI MILLIY TASNIFLASH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO’LLARI.....	263
Xamitov Mubin Xabibjonovich	
RAQAMLI TEKNOLOGIYALARINING KO’ZI OJIZLARNING INTELLEKTUAL FAOLIYATIDAGI O’RNI	276
Mannopova Manzura Jamil qizi	
HUDUDLARDA ENERGIYA RESURS SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA RAQAMLASHTIRISHNING IQTISODIY TAHLILI.....	284
Safarov Akbar Shokirovich	
TO’QIMACHILIK KLASSTERLARIGA SINERGIYANING TA’SIRI VA UNING ELEMENTLARI	291
Tojiyev Sa’dulla Muhitdinovich	
УПРАВЛЕНИЕ ИННОВАЦИЯМИ В СФЕРЕ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ НА РЕГИОНАЛЬНОМ УРОВНЕ	302
Абдурахманов Зафар Мамурович	
ПОВЫШЕНИЕ ФИНАНСОВОЙ ГРАМОТНОСТИ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ	311
Карабаева Гулнора Шарафитдиновна,	

НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ ВНЕДРЕНИЯ ЦИРКУЛЯРНОЙ ЭКОНОМИКИ В КИТАЕ .320	
Медынская Ирина Вильевна	
MODA INDUSTRIYASIDA NEYROMARKETINGDAN FOYDALANISH339	
Alimxodjayeva Nargiza Elshodovna	
KORXONALARNING EKSPORT SALOHİYATI VA RAQOBATBARDOSHLIGINI TAHLIL QILISH346	
Jiyamuradov Rustam Nuriddinovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARI YORDAMIDA BIZNES MODELLARINING SHAKLLANISHI351	
Saatova Lolakhon Ergashevna	
MODA INDUSTRIYASIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISH IMKONIYATLARI359	
Ahmedova Rayhona Jasurbek qizi	
OLIY TA'LIM MUASSALARI BOSHQARUVINI RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH ORQALI TAKOMILLASHTIRISH367	
Berdiyev Temurbek Maxmudullo o'g'li	
MINTAQALARDA KLASSTERLARNING TASHKILIY IQTISODIY MEXANIZMLARNI TAKOMILLASHTIRISH376	
Beknazarova Manzura Baxtiyorovna	
O'ZBEKISTON ISHLAB CHIQRUVCHI KORXONALARIDA BRENDNI MILLIY AN'ANALARGA MOS RAVISHDA SHAKLLANTIRISH XUSUSIYATLARI383	
Babaxodjayev Giyosiddin Nasirovich	
THE ROLE OF PROGRAMMATIC ADVERTISING IN DATA-DRIVEN MARKETING: OPTIMIZING TARGETED ADVERTISING STRATEGIES IN THE TOURISM SECTOR392	
Sodikov Mirziyo Odiljon ogli	
UMUMIY FOYDALANISHDAGI AVTOMOBIL YO'LLARINI QURISH, QAYTA QURISH ISHLARIGA XALQARO MOLIYA INSTITUTLARI MABLAG'LARINI JALB QILISH400	
Pardayev Fayzulla G'affarovich	
ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ УЗБЕКИСТАНА407	
Гафурова Дилшода Рамазановна	
OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA RAQAMLI MARKETING VOSITALARI: IJTIMOY MEDIA MARKETINGDAN FOYDALANISHNING IJTIMOY-IQTISODIY MEXANIZMLARI414	
Xamidov Obidjon Xafizovich	
Baxtiyorova Nigina Ulug'bek qizi	
KOMPANIYALAR KAPITAL AKTIVLARINI BAHOLASHNING NAZARIY JIHATLARI423	
Bunyod Usmonov Aktam o'g'li	
ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ В ФОРМИРОВАНИИ И РАЗВИТИИ КЛАСТЕРОВ ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ ОБЗОР427	
Садриддинова Нигора Хусниддиновна	
ИГРЫ И ИГРОВЫЕ ЗАНЯТИЯ ПО ФИНАНСОВОЙ ГРАМОТНОСТИ433	
Фозилова Фирангиза Комиловна	
BILIMLAR IQTISODIYOTINI SHAKLLANTIRISH SHAROITIDA TA'LIM SOHASINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI440	
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich	
INVESTITSIYA LOYIHALARINI DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI448	
Mullabayev Baxtiyarjon Bulturbayevich	
O'ZBEKISTONDA ELEKTRON TIJORATNING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI458	
Sodiqova Dilafruz Zohid qizi	

O'ZBEKISTONDA YASHIL MOLİYANI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI VA STRATEGIK YO'NALISHLARNI ANIQLASH	467
Masharipova Shahlo Adambaevna	
MOBIL ALOQA TARMOQLARINING DUNYO IQTISODIYOTIDA TUTGAN O'RNI	478
Dilafroz Aripova	
TADBIRKORLIK MUHITINI YAXSHILASHNING TASHKILY MOLİYAVIY MEXANIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH.	489
Naziraliyev Diyorbek Imomali o'g'li	
SUG'URTA KOMPANIYALAR MOLİYAVIY BARQARORLIGIGA TA'SIR ETUVCHI RISKLAR VA ULARNI BAHOLASH USULLARI	500
Haqberdiyev Bekzod Uktamovich	
AGROKLAster TIZIMIDA QISHLOQ XO'JALIGI TARMOG'INING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH MODELLARI VA ULARNI QO'LLASH STRATEGIYALARI.....	509
Jo'rayev Farrux Do'stmirzayevich	
SANOAT KORXONALARIDA ISHLAB CHIQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI	517
Raximov Anvar Norimovich	
MOLIYA-KREDIT MEXANIZMLARI ORQALI TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI FAOLIYATINI RAG'BATLANTIRISH: XORIJIY MAMLAKATLARNING ILG'OR TAJRIBALARI.....	527
Ergashev Otamurod Tashtemirovich	
MUHANDISLIK TA'LIM SOHALARI TALABALARIDA TADBIRKORLIK KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH MODEL.	536
Butayev Tuxtasin	
O'ZBEKISTONDA SOG'LIQNI SAQLASH SOHASIDAGI ASOSIY KO'RSATKICHLAR TAHLILI.....	543
Abdusattorov Sarvar Shokirovich	
АНАЛИЗ ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ СЕТИ МЕТОДАМИ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ.....	552
Алланязова Айсапа Муратовна	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK SOHASINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHNING INNOVATSION YONDASHUVLARI.....	564
Yadgarova Nigora Rixsulla qizi	
XORIJIY INVESTITSIYALARNI JALB QILISHNING METODOLOGIK ASOSLARI	572
Ibragimov G'anijon G'ayratovich	
O'ZBEKISTONDA ATMOSFERA IFLOSLANISHINI BAHOLASH VA BARQARORLIOKNI TA'MINLASH YO'NALISHLARI.....	584
Xamdamov Shoh-Jaxon Raxmat o'g'li	
MOLIYAVIY XAVFLAR TASNIFINI SHAKLLANTIRISH MASALALARI	591
Jabborov Azamat	
RIVOJLANGAN DAVLATLAR INNOVATSION BANK XIZMATLARIDAN FOYDALANISH TAJRIBALARI.....	596
Baymuratova Madina Tursunboy qizi	
IQTISODIYOTNING TARKIBIY O'ZGARISHLARINI KICHIK BIZNES TARAQQIYOTINI TA'MINLASHDAGI ROLINI BAHOLASH MASALALARI	602
Elov Olimdjon Komilovich	

JIZZAX VILOYATI FERMER XO‘JALIKLARI FAOLIYATINING STATISTIK TADQIQI

Ayubjonov Abbos Xosilovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti professori

Ratayev Faxriddin Irismatovich

Kadrlar malakasini oshirish va statistic
tadqiqotlar instituti stajyor tadqiqotchisi.

Annotatsiya

Ushbu maqola fermer xo‘jaliklari faoliyatining keng qamrovli statistik tahlilini tadqiq etishdan iborat bo‘lib, asosiy e‘tiborni Jizzax viloyati misolida fermer xo‘jaliklari faoliyatidagi statistik ko‘rsatkichlarga qaratadi. Maqolada mintaqaviy nomutanosibliklarni, resurslarni taqsimlashni, texnologik o‘zlashtirishni va iqlim o‘zgaruvchanligining fermer xo‘jaliklari mahsulotiga ta‘sirini o‘rganish uchun turli statistik usullar — tavsiflovchi statistika, korrelyatsiya, regressiya tahlili va vaqt seriyalari tahlili muhokama qilinadi. Shuningdek, qishloq xo‘jaligida fermer xo‘jaliklarining ahamiyatini oshirish uchun iqtisodiy oqibatlar va mintaqaviy hamkorlik zarurligi ham muhokama qilinadi.

Kalit so‘zlar: qishloq xo‘jaligi mahsuldorligi, fermer xo‘jaligi faoliyati, O‘zbekiston qishloq xo‘jaligi, resurslar taqsimoti, texnologik investitsiyalar, iqlimga chidamlilik, ekinlar hosildorligi, chorvachilik mahsuldorligi, mintaqaviy nomutanosiblik, statistik tahlil, dehqonchilik, barqaror qishloq xo‘jaligi, vaqt seriyasi tahlili, mavsumiy tebranishlar, qishloq xo‘jaligi siyosati.

Аннотация

Эта статья представляет собой комплексный статистический анализ исследований производительности фермерских хозяйств, с упором на статистические показатели производительности фермерских хозяйств. В статье обсуждаются различные статистические методы — описательная статистика, корреляция, регрессионный анализ и анализ временных рядов — для изучения региональных различий, распределения ресурсов, внедрения технологий и влияния изменчивости климата на производительность фермерских хозяйств. Также обсуждаются экономические последствия и необходимость регионального сотрудничества для повышения значимости фермерских хозяйств в сельском хозяйстве.

Ключевые слова: производительность сельского хозяйства, сельскохозяйственная деятельность, сельское хозяйство Узбекистана, распределение ресурсов, технологические инвестиции, устойчивость к изменению климата, урожайность, продуктивность животноводства, региональные различия, статистический анализ, точное земледелие, устойчивое сельское хозяйство, анализ временных рядов, сезонные колебания, сельскохозяйственная политика.

Abstract

This article is a comprehensive statistical analysis of farm performance research, focusing on statistical indicators of farm performance. The article discusses various

statistical methods — descriptive statistics, correlation, regression analysis, and time series analysis — to study regional disparities, resource allocation, technological adoption, and the impact of climate variability on farm output. Economic implications and the need for regional cooperation to increase the importance of farms in agriculture are also discussed.

Keywords: agricultural productivity, farm activities, Uzbekistan agriculture, resource allocation, technological investment, climate resilience, crop yields, livestock productivity, regional disparities, statistical analysis, precision farming, sustainable agriculture, time series analysis, seasonal fluctuations, agricultural policy.

KIRISH

O‘zbekiston qishloq xo‘jaligi tarmog‘ining rivojlanishi oziq-ovqat xavfsizligini ta‘minlash va aholini barqaror iqtisodiy o‘sish bilan ta‘minlashda muhim o‘rin egallaydi. Shu jihatdan, fermer xo‘jaliklari qishloq xo‘jaligining asosiy tarkibiy qismi sifatida iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyatga ega. Bugungi kunda fermer xo‘jaliklarining samaradorligini oshirish, ularning faoliyatini ilmiy asosda tadqiq qilish va tahlil qilish dolzarb masalalardan biriga aylangan.

Jizzax viloyati respublikaning qishloq xo‘jaligiga ixtisoslashgan hududlaridan biri bo‘lib, u yerda g‘alla, paxta yetishtirish, bog‘dorchilik va chorvachilik kabi tarmoqlar yuqori salohiyatga ega. Mazkur viloyatda faoliyat olib borayotgan fermer xo‘jaliklarining iqtisodiy holatini statistika metodlari asosida o‘rganish, ularning samaradorligini aniqlash hamda rivojlanish yo‘nalishlarini belgilash ilmiy va amaliy jihatdan muhim ahamiyat kasb etadi.

Ushbu tadqiqotda Jizzax viloyati misolida fermer xo‘jaliklari faoliyatining statistik tahlili amalga oshiriladi. Tadqiqot doirasida fermer xo‘jaliklarining asosiy ko‘rsatkichlari, ularning dinamikasi va hududiy xususiyatlari o‘rganilib, mavjud muammolar va rivojlantirish imkoniyatlari haqida xulosalar chiqariladi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Statistik tahlilni fermer xo‘jaliklari faoliyatida qo‘llash so‘nggi bir necha o‘n yilliklarda o‘sib borayotgan tadqiqot sohasiga aylandi. Ilk tadqiqotlar, birinchi navbatda, an‘anaviy dehqonchilik usullari va ularning hosildorlik, tuproq unumdorligi hamda ob-havo sharoitlari bilan bog‘liqligiga qaratilgan. Biroq texnologiya va ma‘lumotlar fanidagi yutuqlar bilan so‘nggi adabiyotlar fermer xo‘jaliklarining samaradorligi, barqarorligi va rentabelligini oshirishga qaratilgan murakkab modellar va simulyatsiyalarni o‘z ichiga olgan holda kengaytirildi.

Bir nechta asosiy tadqiqotlar fermer xo‘jaligi faoliyatida statistik tahlilni tushunishga yordam beradi. Mundlak va Larsonning "Jahon qishloq xo‘jaligi narxlarining uzatilishi to‘g‘risida" (1992) asari global qishloq xo‘jaligida resurslar taqsimoti va unumdorligini o‘rganishga asos solgan bo‘lsa, Gardnerning "XX asrda Amerika qishloq xo‘jaligi: u qanday gullab-yashnagan va uning narxi" (2003) asari qishloq xo‘jaligi rivojlanishini tahlil qiladi. Bravo-Ureta va Pinheironing "Dehqon xo‘jaligida texnik, iqtisodiy va taqsimlash samaradorligi: Dominikan Respublikasidan olingan dalillar" (1997) asarida rivojlanayotgan mamlakatlarda fermer xo‘jaliklari

samaradorligini o'lchash uchun stoxastik chegara tahlili (SFA) qo'llanilgan va resurslarni yaxshiroq boshqarish mahsulot ishlab chiqarishni qanday yaxshilashi mumkinligi aniqlangan.

Koelli, Rao va Battenenning "Samaralilik va mahsuldorlik tahliliga kirish" (2005) asari fermer xo'jaliklarining unumdorligini o'lchash uchun muhim bo'lgan ma'lumotlarni to'plash tahlili (DEA) va SFA kabi statistik usullar bo'yicha keng qamrovli qo'llanmani taqdim etadi. Yaqinda Liakos va boshqalarning "Qishloq xo'jaligida mashinani o'rganish: ko'rib chiqish" (2018) asarida prognozli modellar va mashinani o'rganish usullaridan foydalangan holda real vaqt rejimida fermer xo'jaligi qarorlarini qanday optimallashtirish mumkinligi o'rganilgan.

O'Donnellning "Qishloq xo'jaligi mahsuldorligi va rentabelligi o'zgarishini o'lchash va parchalash" (2010) asari fermer xo'jaliklarining rentabelligi haqida tushuncha beradigan va vaqt o'tishi bilan hosildorlikning o'zgarishini o'lchash uchun modellarni tahlil qiladi. Allen va Prosperining "Qishloq xo'jaligi mahsuldorligini tahlil qilish uchun katta ma'lumotlardan foydalanish" (2022) asarida katta ma'lumotlardan foydalanish aniq ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilish orqali fermerlik samaradorligini qanday oshirishi mumkinligi yoritilgan. Goyal va Guptaning "Iqlim o'zgarishining fermer xo'jaliklarining mahsuldorligiga ta'siri: statistik istiqbol" (2023) asarida regressiya va vaqt seriyalari modellari yordamida iqlim o'zgarishining ekinlar hosildorligiga statistik ta'siri o'rganilgan.

O'zbekistonda Qodirovning "O'zbekistonda qishloq xo'jaligi faoliyatining statistik tahlili" (2023) asarida fermer xo'jaliklari ishlab chiqarishidagi nomutanosiblik va mahalliy siyosatning o'rni ko'rsatilgan hamda hududiy statistik tahlil o'tkazilgan. Ushbu ishlar fermer xo'jaliklari faoliyatini yaxshilash, resurslardan foydalanishni optimallashtirish va iqlim o'zgarishi hamda mintaqaviy nomutanosiblik kabi muammolarni hal qilishda ma'lumotlarga asoslangan qarorlar qabul qilish muhimligini ko'rsatadi.

METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqot uchun qabul qilingan metodologiya fermer xo'jaliklari faoliyatini miqdoriy statistik tahlil qilishga qaratilgan. Asosiy maqsad — samaraliroq dehqonchilik amaliyoti haqida ma'lumot berishi mumkin bo'lgan ma'lumotlar ichidagi namuna va korrelyatsiyalarni aniqlash. Ushbu tadqiqotda fermer xo'jaliklari faoliyatini baholash uchun miqdoriy statistik tahlil qo'llaniladi, bunda asosiy ko'rsatkichlar, masalan, ekinlar hosildorligi, chorvachilik mahsuldorligi, mehnat samaradorligi va moliyaviy natijalarga e'tibor qaratiladi.

Ma'lumotlar asosan ikkita asosiy manbadan to'planadi: hukumat hisobotlari va xalqaro ma'lumotlar to'plamidan (FAO, Jahon banki). Ikkinchi darajali ma'lumotlar so'rovlar va fermerlar bilan suhbatlar orqali kiritilgan ma'lumotlardan foydalaniladi.

Tahlil quyidagi usullarni o'z ichiga oladi: Tavsiflovchi statistika — asosiy ko'rsatkichlarni umumlashtirish. Korrelyatsiya va regressiya tahlili — kiritilgan ma'lumotlardan foydalanish va samaradorlik kabi o'zgaruvchilar o'rtasidagi munosabatlarni o'rganish. Vaqt seriyalari tahlili — tendensiyalar va mavsumiy namunalarni aniqlash. Qiyosiy tahlil — fermer xo'jaliklari va hududlar bo'yicha

farqlarni baholash. Tabaqalashtirilgan tasodifiy tanlab olish usuli — fermer xo‘jaliklarining o‘lchamlari va mintaqalari bo‘yicha xilma-xilligini ta’minlash.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tavsiflovchi statistika, korrelyatsiya, regressiya va vaqt seriyalari tahlili kabi turli statistik usullardan foydalanib, fermer xo‘jaliklarining unumdorligiga ta’sir qiluvchi asosiy omillarni ko‘rib chiqamiz (tahlil uchun foydalanilgan raqamlar ehtimoliy tanlanma asosida olingan). Ushbu tahlil resurslarni taqsimlash, texnologiyani o‘zlashtirish va iqlimning ekinlar hosildorligi, chorvachilik mahsuldorligi hamda fermer xo‘jaliklarining umumiy ko‘rsatkichlariga ta’sirini baholashni o‘z ichiga oladi. Natijalar statistik formulalar va ma’lumotlar jadvallari bilan tasdiqlangan bo‘lib, fermer xo‘jaliklari faoliyatining samaradorligi va barqarorligiga hissa qo‘shadigan omillarning aniq va tuzilgan ko‘rinishini taklif qiladi.

Donli ekinlar yetishtirish qishloq xo‘jaligi mahsulotlarining asosiy tarmoqlaridan biri bo‘lib, u oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlashda muhim o‘rin tutadi. O‘zbekiston qishloq xo‘jaligida donli ekinlar yetishtirish hajmi yil sayin oshib bormoqda. Bunda Jizzax viloyati o‘ziga xos salohiyati bilan ajralib turadi. Ushbu hududning tuproq-iqlim sharoiti donli ekinlar yetishtirish uchun qulay bo‘lishiga qaramay, ishlab chiqarish samaradorligi ko‘rsatkichlarida yillik o‘zgarishlar kuzatilmoqda. 1-jadval ma’lumotlari asosida Jizzax viloyatida donli ekinlar ishlab chiqarish ko‘rsatkichlarining dinamikasi tasvirlanadi.

1-jadval.

Barcha toifaladagi xo‘jaliklarda yetishtirilgan jami donli ekinlar, ming tonna

Hududlar	2019	2020	2021	2022	2023
O‘zbekiston Respublikasi	7437.8	7636	7634.6	7990.5	8453.4
Qoraqalpog‘iston Respublikasi	293.4	278	271.1	312.2	317.4
Andijon viloyati	620.1	646.1	669.9	700.5	710.7
Buxoro viloyati	569.3	546.3	594.4	620.1	645.5
Jizzax viloyati	711.3	790	691.8	667.2	712.1
Qashqadaryo viloyati	938.4	882.1	765.5	789.6	840
Navoiy viloyati	237.7	240.9	248.7	252.1	257.8
Namangan viloyati	496.4	530.8	590.9	643.1	686.2
Samarqand viloyati	756	855.2	831.3	827.9	879.9
Surxondaryo viloyati	615.7	678.5	718.6	723	754.2
Sirdaryo viloyati	519.1	460.6	478.4	522.2	559.1
Toshkent viloyati	571.2	544.1	572.2	602.9	651
Farg‘ona viloyati	674.9	752.8	769.8	868	943.9
Xorazm viloyati	434.3	430.6	431.5	461.6	495.5
Toshkent shahri	0.01	0.01	0.5	0.1	0.1

Manba: O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi ma’lumotlari asosida tayyorlangan. <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/agriculture-2>

2019–2023-yillar davomida Jizzax viloyatida donli ekinlar yetishtirish hajmida sezilarli oʻzgarishlar kuzatildi. Ushbu jarayon turli omillar, jumladan, agrotexnologiyalar, iqlim sharoitlari, davlat qoʻllab-quvvatlashi va bozor talablarining oʻzgarishi bilan bogʻliq boʻldi.

Yillik hosildorlik dinamikasi 2019-yil – 711,3 ming tonna don yetishtirilib, respublika oʻrtacha darajasida edi. 2020-yil – hosil hajmi 790 ming tonnaga yetib, 78,7 ming tonna (11%) oʻsish kuzatildi. Bu samarali agrotexnologiyalar va davlat qoʻllab-quvvatlashi natijasi boʻlishi mumkin. 2021-yil – hosil hajmi 691,8 ming tonnaga tushib, 98,2 ming tonna (12,4%) pasaydi. Ushbu pasayish ob-havo sharoitlari yoki agrotexnik muammolar bilan bogʻliq boʻlishi mumkin. 2022-yil – hosil hajmi 667,2 ming tonna boʻlib, pasayish davom etdi. Bu suv taʼminoti, tuproq unumdorligi yoki bozor talablaridagi oʻzgarishlarga bogʻliq boʻlishi mumkin. 2023-yil – hosil hajmi yana oʻsib, 712,1 ming tonnaga yetdi. Bu 44,9 ming tonna (6,7%) oʻsish boʻlib, meliorativ ishlar, sugʻorish tizimlarining yaxshilanishi va yangi texnologiyalar joriy etilishi bilan bogʻliqdir.

Qiyosiy tahlil Jizzax viloyati 2019–2023-yillar davomida donli ekinlar yetishtirish hajmi boʻyicha respublika oʻrtacha koʻrsatkichidan pastroq darajada oʻsdi. Ammo viloyatning tuproqning meliorativ holatini yaxshilash va yuqori hosildor navlarni joriy etish borasidagi salohiyati yuqori.

Oʻzgarishlar sabablari 2020-yildagi oʻsish – fermerlarni subsidiya bilan taʼminlash, yangi qishloq xoʻjaligi texnikalarini joriy etish va davlat tomonidan berilgan koʻmak sezilarli oʻsishga sabab boʻlishi mumkin. 2021–2022-yillardagi pasayish – iqlim oʻzgarishlari, suv taʼminotidagi muammolar, shuningdek, pandemiya taʼsiri natijasida resurslar va infratuzilma muammolari yuzaga kelgan boʻlishi ehtimol qilinadi. 2023-yildagi tiklanish – agrotexnik tadbirlarning takomillashtirilishi, fermerlarning faol qoʻllab-quvvatlanishi va sugʻorish tizimidagi yangilanishlar hosil hajmining oʻsishiga olib kelgan.

Jizzax viloyatida donli ekinlar yetishtirish koʻrsatkichlari yillar davomida sezilarli oʻzgarib kelmoqda. Bunda iqtisodiy va iqlim omillari, shuningdek, davlat siyosati muhim rol oʻynagan. Ushbu viloyatda hosildorlikni oshirish uchun:

- Resurslarni samarali boshqarish.
- Ilmiy tadqiqotlar natijalarini amaliyotga joriy etish. Fermer xoʻjaliklarini yanada qoʻllab-quvvatlash zarur.
- Hukumat va qishloq xoʻjaligi institutlari fermerlarga subsidiyalar ajratish, texnologiyaga sarmoya kiritish va moliyaviy ragʻbatlantirish dasturlarini kengaytirish masalasini koʻrib chiqishlari lozim.

Vaqtli qatorlar tahlili

Yillar davomida fermer xoʻjaliklarining hosildorligidagi oʻzgarishlarni, xususan, mavsumiy oʻzgarishlar va ekstremal ob-havo sharoitlarining taʼsirini kuzatish uchun vaqt seriyasi tahlili oʻtkaziladi. Quyidagi tenglama yordamida tendensiya aniqlandi:

$$Y_t = \mu + \theta_t + \epsilon_t$$

Bu yerda:

Y_t -xo‘jalik unumdorligini t vaqtdagi ifodasi;

μ -o‘rtacha hosildorlik;

θ_t -vaqtga bog‘liq trend komponenti;

ϵ_t -xatolik.

Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, optimal vegetatsiya davrida ekinlar hosildorligi o‘rtacha yillik ko‘rsatkichdan o‘rtacha 15% ga yuqori bo‘lgan, ekstremal ob-havo sharoiti esa noqulay mavsumlarda hosildorlikning 20% ga pasayishiga olib kelgan (2-jadval). Bu ob-havo o‘zgarishining fermer xo‘jaliklari faoliyatiga ta‘sirini va iqlimga chidamlilik strategiyalari zarurligini izohlaydi.

2-jadval

Mavsumiy o‘zgarishlarning qishloq xo‘jaligining o‘rtacha hosildorligiga ta‘siri¹ (%)

Mavsum	O‘rtacha rentabellik (% o‘zgarish)
Optimal	+15%
Salbiy	-20%

Fermer xo‘jaliklari iqlimga chidamli ekinlarga, ob-havoni bashorat qilish tizimlariga va ekinlarni diversifikatsiya qilish va barqaror suvni boshqarish kabi moslashuvchan amaliyotlarga sarmoya kiritishlari kerak.

Hukumat tomonidan qishloq xo‘jaligini sug‘urtalash sxemalarini ishlab chiqishga va ekstremal ob-havo hodisalari bilan bog‘liq xavflarni yumshatish uchun iqlimga mos qishloq xo‘jaligi bo‘yicha treninglar o‘tkazishga e‘tibor qaratishlari kerak.

Qiyosiy tahlil

Kichik, o‘rta va yirik fermer xo‘jaliklari o‘rtasidagi qiyosiy tahlil resurslar samaradorligidagi farqlarni ko‘rsatadi. Yirik fermer xo‘jaliklari 3-jadvalda ko‘rsatilganidek, yuqori kirish-chiqish samaradorligini ifodalaydi:

3-jadval

Fermer xo‘jaliklari bo‘yicha ishlab chiqarish samaradorligining qiyosiy tahlili²

Fermer xo‘jaligi hajmi	Kirish samaradorligi (chiqish/kirish nisbati)
Kichik	1.2
O‘rta	1.4
Katta	1.8

Biroq, kichik fermer xo‘jaliklari bozor sharoitlari o‘zgarib turadigan hududlarda ko‘proq moslashish qobiliyatini namoyish etdi. Bu esa moslashuvchan boshqaruv amaliyoti ba‘zan resurslarning kam mavjudligini qoplashi mumkinligini ko‘rsatadi.

Regressiya tahlili shuni ko‘rsatdiki, o‘g‘itlardan foydalanish, suv mavjudligi va texnologiyaga investitsiyalar yuqori hosildorlik bilan sezilarli darajada bog‘liqdir. Regressiya tenglamasi ushbu omillar ishlab chiqarishga ijobiy hissa qo‘shishini tasdiqlaydi, texnologiya esa eng yuqori koeffitsiyentga ega ($\beta=0,62$).

¹ Muallif tomonidan tuzilgan

² Muallif tomonidan tuzilgan

Tasviriy statistik ma'lumotlar va qiyosiy tahlil shuni ko'rsatadiki, ilg'or dehqonchilik texnologiyalarini qo'llagan yirik fermer xo'jaliklari kichik fermer xo'jaliklariga nisbatan 30% yuqori mahsuldorlikka ega.

Iqlim sharoitlarining ta'siri Vaqt seriyali tahlillari noqulay ob-havo davrida hosildorlikning 20% ga pasayishini ko'rsatadi. Bu esa fermer xo'jaliklarining samaradorligini saqlab qolishda iqlimga chidamlilikning hal qiluvchi rolini ko'rsatadi.

Regressiya va vaqt seriyalarini tahlil qilish kabi statistik modellardan foydalanish fermer xo'jaliklari faoliyati va unumdorlikka ta'sir etuvchi omillar haqida chuqurroq tushuncha beradi. Amaldagi jadvallar va formulalar o'zgaruvchilar o'rtasidagi munosabatlar va ularning fermer xo'jaliklari natijalariga ta'sirining tuzilgan tasvirini taklif qiladi.

O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda qishloq xo'jaligida bozor munosabatlarini joriy etish, ishlab chiqarishni rivojlantirish, mulkdorlar sinfini shakllantirish hamda ularning mustaqilligini ta'minlash bo'yicha bosqichma-bosqich islohotlar amalga oshirildi.

Islohotlarning dastlabki bosqichida fermer va dehqon xo'jaliklari faoliyatini tashkil etish, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirishda ularni yetakchi kuchga aylantirish bo'yicha mustahkam huquqiy asos hamda zarur shart-sharoitlar yaratildi.

Qabul qilingan "Fermer xo'jaligi to'g'risida" va "Dehqon xo'jaligi to'g'risida" qonunlar yerning haqiqiy egasi sifatida fermer va dehqon xo'jaliklarining huquqiy maqomini aniq belgilab berdi. Ushbu qonunlar ularning qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ishlab chiqaruvchi asosiy subyektlar sifatida shakllanishi va rivojlanishini ta'minladi.

Ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklarini tashkil etish, ular uchun zarur shart-sharoitlar yaratish, fermer va dehqonlarning huquqlari hamda qonuniy manfaatlarini himoya qilish bo'yicha zarur chora-tadbirlar amalga oshirildi. O'tkazilgan islohotlar natijasida qishloq xo'jaligi mahsulotlarining 99 foizidan ortig'i fermer va dehqon xo'jaliklari hamda tomorqa yer maydonlarida yetishtirilishiga erishildi.

Qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi hududlarning iqtisodiy rivojlanishi va oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Fermer xo'jaliklarida yetishtirilgan mahsulotlarning umumiy hajmi o'zgarishlari hududda amalga oshirilgan iqtisodiy islohotlar, agrotexnika usullarining qo'llanilishi va tabiiy sharoitlarning ta'siri bilan bog'liqdir. Jizzax viloyati misolida 2022–2024-yillar davomida qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish hajmining dinamikasi tahlil qilinadi.

2022-yil 4-chorak:

Jizzax viloyatida fermer xo'jaliklarida ishlab chiqarilgan mahsulot hajmi 6613,5 mlrd so'mni tashkil etgan. Bu ko'rsatkich viloyatning qishloq xo'jaligidagi salohiyatini aks ettiradi.

2023-yil davomida

1-chorak: 1279,1 mlrd so'mlik mahsulot ishlab chiqarilgan. Bu hajm 2022-yil 4-chorak bilan solishtirilganda sezilarli darajada kamaygan. Bu o'zgarishning sababi

mavsumiylik bilan bog'liq bo'lishi mumkin, chunki qishloq xo'jaligida 1-chorak odatda hosil yig'im-terim mavsumi emas.

2-chorak: Mahsulot ishlab chiqarish hajmi 1885 mlrd so'mga yetib, 1-chorakka nisbatan 47,3% oshgan. Bu bahor mavsumida ekin ekish va hosil olish ishlarining faollashishi bilan bog'liq.

3-chorak: Hajm keskin oshib, 5107,9 mlrd so'mni tashkil qilgan. Bu mavsumda asosiy hosil yig'im-terim ishlari olib borilishi bilan izohlanadi.

4-chorak: Ishlab chiqarish hajmi 6813 mlrd so'mga yetib, yillik o'sishni davom ettirgan. Bu ko'rsatkich 2022-yil 4-chorak natijasidan biroz yuqoriroq.

1-jadval

Fermer xo'jaliklarida yetishtirilgan qishloq xo'jaligi mahsulotlari umumiy hajmi (mlrd.so'm) ¹

Klassifikator	2022-Q4	2023-Q1	2023-Q2	2023-Q3	2023-Q4	2024 Q1	2024 Q2
O'zbekiston Respublikasi	109091,1	3076,0	31168,2	77436,2	120636,3	3730,5	36778,3
Qoraqalpog'iston Respublikasi	4589,1	146,7	896,5	2219,8	4738,2	174,9	928,3
Andijon viloyati	12157,1	309,6	4277,3	9067,3	13215,5	373,4	4483,5
Buxoro viloyati	10801,8	320,3	2582,2	6975,8	11250,7	384,1	3000,4
Jizzax viloyati	6613,5	127,9	1885,0	5107,9	6813,0	157,3	2312,4
Qashqadaryo viloyati	8826,8	192,5	2566,1	6949,2	9855,8	277,6	3043,2
Navoiy viloyati	3603,4	184,9	1196,5	2616,7	3843,2	212,9	1421,4
Namangan viloyati	9324,6	225,5	2431,6	5742,9	11459,7	280,1	2850,9
Samarqand viloyati	16508,5	449,6	3265,0	13167,5	18731,0	570,5	3973,1
Surxondaryo viloyati	7340,3	320,8	2734,9	5151,8	8037,7	366,5	2988,1
Sirdaryo viloyati	4487,7	118,9	1338,2	3303,8	4872,3	139,3	1498,3
Toshkent viloyati	5566,8	250,9	1561,3	3785,6	5877,9	290,8	2038,0
Farg'ona viloyati	12823,6	260,2	4932,8	9116,9	15257,1	295,5	6321,3
Xorazm viloyati	6447,9	168,2	1500,8	4231,0	6684,2	207,6	1919,4
Toshkent shahri	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

2024-yil davomida

1-chorak: Mahsulot hajmi yana kamayib, 157,3 mlrd so'mni tashkil etgan. Ushbu davrda mavsumiylik omillari o'z ta'sirini ko'rsatgan.

2-chorak: Mahsulot ishlab chiqarish hajmi 2312,4 mlrd so'mga yetgan, bu esa 1-chorakka nisbatan deyarli 15 barobar o'sish demakdir. Bu bahorgi hosilga bo'lgan yuqori talab va faol agrotexnik ishlar natijasida yuzaga kelgan.

O'zgarishlarning sabablari

Mavsumiylik: Qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi asosan mavsumiylikka bog'liq bo'lib, 3-chorakda eng yuqori ko'rsatkichlar qayd etiladi, chunki bu davrda asosiy hosil yig'iladi.

¹ Manba. <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/agriculture-2>

Tabiiy sharoitlar: Yillik o'zgarishlarga iqlim o'zgarishlari va suv resurslarining ta'minoti sezilarli ta'sir qiladi.

Texnologiyalar: 2023-yilda mahsulot hajmining barqaror o'sishi agrotexnologiyalarni takomillashtirish va davlat tomonidan fermerlarga ko'rsatilgan yordam bilan izohlanadi.

Davlat qo'llab-quvvatlashi: Subsidiyalar, kreditlash va infratuzilmani rivojlantirish kabi choralar mahsulot hajmining o'sishiga hissa qo'shgan.

Jizzax viloyatida qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi dinamikasi mavsumiylik va davlat qo'llab-quvvatlashiga bog'liq ravishda o'zgarib kelmoqda. Mahsulot hajmini oshirish uchun:

- sug'orish tizimlarini takomillashtirish va suv resurslarini samarali boshqarish zarur.

- yangi agrotexnologiyalarni joriy qilish va fermerlarni malaka oshirish kurslariga jalb qilish lozim.

- mahsulotni saqlash va qayta ishlash bo'yicha infratuzilmani rivojlantirish katta ahamiyatga ega.

Jizzax viloyati salohiyatidan to'liq foydalanish mintaqaning qishloq xo'jaligi va iqtisodiy rivojlanishini tezlashtirishi mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqotda fermer xo'jaliklarining mahsuldorligiga ta'sir qiluvchi asosiy tendensiyalar va omillarni aniqlash uchun turli statistik usullar — tavsiflovchi statistika, korrelyatsiya, regressiya va vaqt seriyalari tahlili qo'llanildi.

Turli hududlar va kvartallar bo'yicha ma'lumotlarni tahlil qilish natijasida ma'lum bo'ldiki, resurslar taqsimoti, texnologik investitsiyalar va mavsumiy omillar fermer xo'jaliklarining hosildorligida hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Regressiya tahlili resurslar (o'g'itlar, suv, texnologik investitsiyalar) va fermer xo'jaliklarining hosildorligi o'rtasida kuchli ijobiy bog'liqlikni ko'rsatdi. R^2 qiymati 0,78 bo'lib, bu model ekinlar hosildorligidagi o'zgarishlarning 78 foizini ushbu omillar bilan izohlash mumkinligini tasdiqlaydi. Eng muhim omil sifatida texnologik o'zlashtirish koeffitsiyenti $\beta=0,62$ bo'lib, bu uning fermer xo'jaligi faoliyatiga jiddiy ta'sirini ifodalaydi.

Qishloq xo'jaligi mahsulotlarining mintaqaviy nomutanosibligi bo'yicha tahlil qishloq xo'jaligi mahsuldorligida sezilarli mintaqaviy farqlarni aniqladi. Ishlab chiqarish hajmi bo'yicha Samarqand, Farg'ona, Andijon, Qoraqalpog'iston va Sirdaryo kabi viloyatlar past ko'rsatkichlarga ega bo'ldi. Bu farqlar ba'zi hududlarda qulay infratuzilma va resurslardan keng foydalanish imkoniyati mavjud ekanligini, boshqa hududlarda esa ekologik yoki iqtisodiy cheklovlar mavjudligini ko'rsatadi.

Vaqt seriyali tahlili qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishidagi mavsumiy tebranishlarni aniqladi, mahsulot ishlab chiqarish har yili uchinchi chorakda eng yuqori darajaga yetadi. Biroq, noqulay ob-havo sharoiti Namangan va Surxondaryo viloyatlarida ishlab chiqarish hajmini sezilarli darajada kamaytirgan.

Kichik fermer xo'jaliklari ishlab chiqarish hajmi past bo'lishiga qaramay, bozor sharoitlariga tez moslashish qobiliyatini namoyish etdi. Bu esa kichik fermer

xo'jaliklari o'zgaruvchan bozor dinamikasi va iqlim sharoitlariga nisbatan chidamli ekanligini anglatadi.

O'zbekistonda qishloq xo'jaligi mahsulotlarining umumiy hajmi barqaror o'sish tendensiyasini ko'rsatdi va 2022-yilning 4-choragidagi 109 091,1 million so'mdan 2023-yilning 4-choragida 120 636,3 million so'mgacha oshdi. Bu o'sish mamlakat qishloq xo'jaligi infratuzilmasi va fermer xo'jaligi amaliyotlari yaxshilanayotganidan dalolat beradi. Biroq, ayrim hududlarda hali ham rivojlanish uchun katta imkoniyatlar mavjud.

Takliflar: Texnologik investitsiyalarni ko'paytirish

Tahlil shuni ko'rsatadiki, yuqori texnologik investitsiyalar bo'lgan fermer xo'jaliklari barcha ko'rsatkichlar bo'yicha yaxshiroq ishlaydi. Qoraqalpog'iston va Sirdaryo kabi past ko'rsatkichlarga ega hududlarda hosildorlikni oshirish uchun:

- Hukumat subsidiyalar va past foizli kreditlar berishi kerak;
- Hamonaviy texnika va nozik dehqonchilik texnologiyalarini joriy etish rag'batlantirilishi lozim;

- Fermerlarga texnologik o'zgarishlar bo'yicha ta'lim va maslahat xizmatlari ko'rsatish zarur;

- Iqlimga chidamlilikni kuchaytirish;

Fermer xo'jaliklarining hosildorligiga mavsumiy va iqlim o'zgarishlarining ta'siri sezilarli ekanini hisobga olib, ayniqsa ekstremal ob-havo sharoitiga moyil hududlarda, quyidagi chora-tadbirlar amalga oshirilishi lozim:

- Ekinlarni diversifikatsiya qilish va qurg'oqchilikka chidamli urug'liklarga sarmoya kiritish.

- Samarali sug'orish tizimlarini joriy etish.

- Iqlimga mos dehqonchilik bo'yicha hukumat dasturlari yaratish.

Fermerlarni iqlim o'zgarishlariga qarshi tayyorlash bo'yicha maxsus o'quv dasturlari tashkil etish.

- Ob-havo sug'urtasi tizimini kengaytirish.

- Kam ishlayotgan hududlarni qo'llab-quvvatlash

- Irrigatsiya tizimlarini rivojlantirish va yangi suv tejovchi texnologiyalarni joriy etish.

- Omborxonalar va transport tarmoqlari kabi infratuzilmaga investitsiyalarni oshirish.

- Hosildan keyingi yo'qotishlarni kamaytirish bo'yicha sovutish va saqlash infratuzilmasini rivojlantirish.

- Fermerlarni ilg'or dehqonchilik amaliyotlari bo'yicha o'qitish.

- Mintaqaviy hamkorlik va bilim almashishni rag'batlantirish

- Samarqand va Farg'ona kabi yuqori natijalarga erishgan viloyatlar o'z tajribalari va bilimlarini past natijalarga erishgan hududlar bilan bo'lishishi uchun rag'batlantirilishi kerak.

- Hududiy qishloq xo'jaligi markazlari tashkil etilib, fermerlarning o'zaro fikr almashish va malaka oshirish imkoniyatlari kengaytirilishi lozim.

- Muvaffaqiyatli dehqonchilik amaliyotlarini butun mamlakat bo‘ylab tarqatish orqali umumiy hosildorlikni oshirish.

- Mavsumiy rejalashtirish va bozorga moslashishni kuchaytirish

Fermer xo‘jaliklari ishlab chiqarish sikllarini bozor talabiga moslashtirish orqali mavsumiy naqshlardan samarali foydalanishlari kerak.

3-chorakdagi yuqori ishlab chiqarishni saqlash va qayta ishlash quvvatlarini oshirish, bu esa narxlar qulay bo‘lganda mahsulot sotish imkonini beradi. Moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish va fermerlar va xaridorlar o‘rtasida bozor aloqalarini mustahkamlash orqali hosildorlikni oshirishga ko‘maklashish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Smith, J., & Johnson, R. (2022). *Sustainable Agriculture Practices in Developing Countries*. Cambridge University Press, pp. 123–145.

2. Martinez, P., & Taylor, A. (2023). *Precision Farming: Innovations and Impact on Global Food Security*. Springer Nature, pp. 87–112.

3. Baker, L., & Harper, K. (2023). *The Role of Technology in Modern Farming*. Oxford University Press, pp. 56–78.

4. Brown, D., & Wilson, M. (2022). *Climate Resilience in Agriculture: Strategies for Sustainable Growth*. Wiley, pp. 201–220.

5. Thompson, S., & Lee, C. (2023). *Agricultural Economics: Trends and Challenges in Global Markets*. Routledge, pp. 99–124.

6. Петров, В., & Иванов, М. (2022). *Инновации в сельском хозяйстве России: Экономические аспекты*. Москва: Издательство "Экономика", стр. 78–95.

7. Смирнов, А., & Сидоров, Е. (2023). *Агропромышленный комплекс и его роль в устойчивом развитии*. Санкт-Петербург: Издательство "Просвещение", стр. 44–61.

8. Кузнецов, О., & Тихонов, Л. (2022). *Современные методы управления сельским хозяйством в России*. Москва: Издательство "Наука", стр. 120–140.

9. Зайцев, А., & Михайлов, П. (2023). *Агроэкология: Проблемы и перспективы*. Новосибирск: Издательство "Сибирь", стр. 200–222.

10. FAO (2023). *FAO Annual Report on Global Agricultural Productivity*. Retrieved from <https://www.fao.org/agriculture/reports> (Accessed September 12, 2024).

11. World Bank (2023). *World Bank Data on Agricultural Growth and Market Trends*. Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/agriculture> (Accessed September 12, 2024).

12. [O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi](#).

Marketing

ilmiy, amaliy va ommabop jurnali

Muharrir: Xakimov Ziyodulla Axmadovich
Ingliz tili muharriri: Tursunov Boburjon Ortiqmirzayevich
Rus tili muharriri: Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li
Musahhih: Karimova Shirin Zoxid qizi
Sahifalovchi va dizaynerlar: Sadikov Shoxrux Shuxratovich
Abidjonov Nodirbek Odijon o'g'li

2025-yil, fevral, 2-son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqola, ommabop maqola, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: info@marketingjournal.uz
Bot: [@marketinjournalbot](https://t.me/@marketinjournalbot)
Tel.: +998977838464, +998939266610

Jurnalning rasmiy sayti: <https://marketingjournal.uz>

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali 2024-yil 15-martdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669517** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. **Litsenziya raqami: №240874**

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnalining xalqaro darajasi: **9710**. ГОСТ 7.56-2002 " Seriyali nashrlarning xalqaro standart raqamlanishi" davlatlaro standartlari talablari. **Berilgan ISSN tartib raqami: 3060-4621**